

Xanımlığa xanımlıq qatan KƏLAĞAYI

Ne vaxt ki, ciynimizə kəlağayı salmışıqsa, başımıza kəlağayı örtmüsükse, xanımlığıma bir xanımlıq da əlavə olunub. Çünkü Azərbaycan qadınlarının əsrlər öncədən bu gənə qədər gətirib çıxardığı ən sevimli aksesuarı olan kəlağayı incəliyi, zərifliyi, həm də bir o qədər möhtəşəmliyi, ipəyində, naxışlarında gizli saxladığı dəyərləri ilə bu gücə malikdir. Kəlağayı haqqında çox yazılar oxumuşuq, tarixi barədə çox məlumatlar almışıq. Bilirik ki, yaşı qədimdir bu örpəyin. Çünkü gözümüzü dünyaya açandan ana-nənəmizin dolabında, sandığında görmüşük onu. Görmüşük ki, analarımız evdə onu başlarına örtməyə qiymayıb. Elə ki, bir toy, yas mərasimi, ya bir qonaqlıq, ya bir qadın yığıncağı oldu, analarımız dolabın ən etibarlı yerində saxladığı kəlağayı çıxarıb əyninə atar, başına salar və həmin mərasimlər yollanardı. Bunun özü ona verilən qiymət idi. Bu dəyər, bu qiymət kəlağayının "ömrünü" uzadır, onu əsrlərin o başından bu başına daşıyan ən güclü elementə çevrilirdi.

Kəlağayı qayınanaların ən sevimli gəlininə hədiyyəsi idi. Anaların qızlarına ana hədiyyəsi idi. Odur ki, müasir kəlağayılara yanaşı, ana və qayınanamızın bize hədiyyə etdiyi kəlağayalar da hər birimizin evində dolabımızı bəzeyir, xanımlığın, xatınlığın rəmzi olan bu baş örtüyünün tarixindən səhbət açır. Deməli, kəlağayını elə Azərbaycan qadınının özü qoruyub, saxlayıb, bu günlərə gətirib çıxarıb.

Gəlinlərin üzündəki kəlağayı

Kəlağayı o qədər dəyərli geyim aksesuarı olub ki, zaman-zaman xalqımız ailə həyatı quran qızların üzünü kəlağayı ilə qapadıb yeni evinə gəlin köçürüb. Kəlağayı gəlinlik fatasının üstündən qarşıya doğru gəlinin başına salındı, üzü görünməzdi. Nikaha daxil olan qızın üzünü gəlin getdiyi evdə həyat yoldaşı ilk dəfə görməli idi. Bəlkə də bu sətirlər müasir dövrün insanları üçün qəribə gələ bilər. Hələ bəlkə də dodaqlarına təbəssüm də qonar, qəhqəha ilə güldə bilerlər.

Adətlərimizin çoxunu əsrin o başında qoyub bu gənə gəlib çıxmışq axı. İndi gəlinlərin üzü nədir, bütün sinəsi qollarının altınadək görünür. Görünür deyim, yoxsa, görünməlidir, deyim, bilmirəm, lakin bir mövsümde iştirak etdiyimiz 10-15-yən 8-də bu, belədirse, deməli, "görünməlidir", -deyə düşünür bu gəlinlikləri geyinən qızlar.

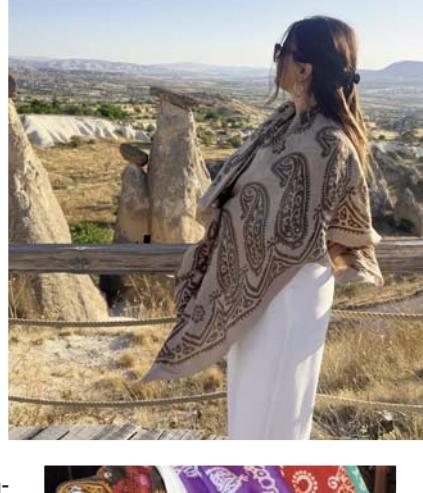
İndi qızlardan hansınasa "evdən üzübağlı çıxmışan" de, çəkil dur kənarda, cavabını dinlə. Gör, ne eşidirsən. Lakin bunun böyük bir mənəsi var idi. Axı əsrin evvəllərində qızlar indiki kimi yeniyetmə çağından qasını səliqəye salırmış, üzünü tükərdən təmizləmirdi. Bu, yalnız ailə qurduğu gün ərəfəsində edildi. Belə olan halda isə qızın üzünə elə bir gözəllik gəlirdi ki, onu ilk olaraq həyat yoldaşının görməsi mütləq idi. Çünkü bu gözəlliyyi yad insanlar ne üçün görməli idi ki?..

Həm də ailə qurmaq yeni bur başlanğıc deməkdir. Sanki bir ev tikirsən. Evin bünövrəsi ne qədər keyfiyyətli olarsa, deməli, onun "ömrü" də bir o qədər uzun olar. İçərisində yaşayınlar evin təhlükəsizliyinə əmin olarlar. Ailə də belədir. Elə ki, təməli mənəvi dəyərlər üzərində qurulur, bax, belə kiçik detallar unudulmur, həyata keçirilir. Qız öz yeni evinə üzüortülü gedirse, toyunda iştirak edən yəzlərlə insanın üzünü, bədənini görməməsi üçün normal geyinir və kəlağayı üzüne salırsa, bu, ailənin mənəvi təməli, həm də dəmir təməli deməkdir. Lakin üz örtüyü nədir, hətta gəlinlər öz bədənlərini insanların gözü qarşısında nümayiş etdirirse, bu, nə bizim mil-i-mənəvi, nə də ailə dəyərlərimizə qətiyyən uyğun gəlmir.

Lakin təessüf ki, artıq təsadüf nəticəsində üzüortülü, gəlinliyi normal gəlin görmək mümkündür. Burada isə kim gəncləri günahlandırırsa, böyük səhvi var. Kimdir günahkar?

Günahkar bizik!

Çünki milli və ailə dəyərlərini yaşatmaqda, qorumaqda lazımi tədbirləri görə bilməmişik. Necə olur ki, bizim övladımız gəlinliyi anormal açılıqlıda seçir, biz buna etinasız yanaşırıq? Hələ evdən üzüortülü çıxmışı qoyaq bir kənara. Çünkü bu dəyəri çoxdan əldən vermişik. Qızlarımız müstəqil həyata atılan kimi birinci işi qas-üzlərini səliqəye salmaq olur. Necə ki, bunun qarşısını vaxtında ala bilmədik, onların gözel çöhrəsini hamı gördü, bəlkə elə onda onların bir gün evdən normal gə-

linlikdə çıxacağına, üzünə örtük salma olacağına da əlvida dedik.

Bəlkə də yazını oxuyub məni topa-tüfəngə tutan "müasirlər" olacaq. Yox, tutmayıñ. Mən də səliqə-sahmanın tərəfindəyəm. Lakin gəlin səhv salma-yaq: biri var, kiçik bir səliqə-sahman-yəni qızın üz-qasına kiçik bir toxunuş etməsi. Biri də var, sanki gəlin köçürümüş ki, əsaslı qasă düzəldirmek. Biz axı ikincini birincinin yerinə etmişik. Hətta çoxsaylı qızlarımız var ki, qası xoşuna gəlmir, gedib sildirir, yerinə başqasını çəkdirir. Lakin gərək belə etməzdik. Qızlarımıza bu qədər irəli getməyə icazə verməzdik, bu kimi məsələlərin qarşısını almağa bir cəhd göstərerdik. Yaxşı, bunları bacara bilmədik. Övladımızın gəlinlik seçimini necə tamamilə öz ixtiyarına buraxıb, bu qədər açıq paltar geyinməsinə münasibet bildirmədik. Beləliklə, yavaş-yavaş, bir də baxırsan ki, dəyərlər əldən getdi. Üzüortülü gəlin köçən bir xalqın nümayəndəsi olan bizlər indi derin sinə dekolitesi ilə yüzlələ insanın qarşısına çıxırıq, onlar da bizi dərindən alqışlayı...

2014-cü ildən dünya kəlağayımızı rəsmi olaraq tanıdı

Kəlağayımızı dünya ötən əsrlərdən tanır. O zamanlar ipəkçilərimiz dünya bazarına kəlağayımızı az çıxarmayıb. Bu haqda xatırələr, məlumatlar da var. Və dönyanın ayrı-ayrı ölkələrinin qadınlarının kəlağayımıza münasibəti də yaxşı olub. Bazarda bir saatın içərisində onlara kəlağayı satılıb vaxtile. Yəni xarici qadınlar bu yaylıq növünə heyətamış bir münasibət bəsleyib. Məsələn, bir nümunə: 1862-ci ildə Azərbaycan ilk dəfə olaraq Londonda keçirilən ümumdünya sərgisində iştirak edib ki, o zaman basqallı toxucu Nəsir Abduləziz oğlu nümayiş etdirdiyi nefis kəlağayı və zərif qanovuz parçaya görə gümüş medal və xüsusi diplomla mükafatlandırılıb. Kəlağayı ustası Londondan qayıdanda demişdir: "İngilis xanımları macal vermədilər ki, camaat bir kəlağayıya tamaşa etsin. Bir anın içinde yarmarkada keçirilən satış sərgisində hamisini aldılar. Qaldı mat-məttəl baxa-baxa. Gərək çox aparayıb. Allah qoysa, bu səfər çox apararam.

2014-cü ildə dünya rəsmi şəkildə Azərbaycan kəlağayısını tanıdı. Belə ki, UNESCO-nun Qeyri-maddi mədəni irs üzrə Hökumətlərarası Komitəsinin 2014-cü il noyabrın 26-da keçirilən iclasında Azərbaycan kəlağayı sənəti "Kəlağayı simvolizmi və enənəvi sənəti" adı ilə UNESCO-nun Qeyri-Maddi Mədəni İrs üzrə Reprezentativ Siyahısına daxil edilmişdir.

Kəlağayı xanımlıq xanımlıq qatır...

Artıq dönyanın da tanıldığı, dünya qadınlarının da zövqünü oxşayan, ciyinini bəzəyən Azərbaycan kəlağayı, sözün həqiqi mənəsində, xanımlıq xanımlıq qatır. Kim ciyinə salırsa, ona bir xanım-xatınlıq, gözəllik bəxş edir. Kəlağayıya bu qədər üstünlük verilməsi, ən dəyərli aksesuar kimi istifadə olunması xalqın mənəvi dəyərlərinə böyük töhfə ilə yanaşı, həm də müasir dövrde yaşadılması, gələcəyə götürülməsi deməkdir. Mən hara getsəm, kəlağayıları da özümlə aparıram. Çünkü hər yerde dəyərlərimiz, adət-ənənələrimiz haqda səhbət açmağı sevirəm. Elə kəlağayı da bu səhbətlərin başlanmasına bir səbəb deyiləm?

Yazıya əlavə etdiyim foto bu yay Türkiyədə-Kappadokiya-da çəkdiyim fotodur. Azərbaycan Kəlağayı Günü münasibətiyle yazdım yazıya kəlağayılı fotomu da əlavə etməklə, həqiqətən də kəlağayının qadının xanımlığına xanımlıq qatmasını və hər yerde möhtəşəm mənzərə yaratmasını bir dəha göstərmək istədim. Bu hələ öz ölkəmizdə deyilsə, xarici ölkədədirse və görənlərin her biri kəlağayı haqqında məlumat almaq istəyirse, ona toxunub zərifliyinə heyran qalırsa, adam sahib olduğumuz hər şey kimi, kəlağayı ilə də qurur duymaya bilmir. 26 noyabr-Azərbaycan Kəlağayı Günüdür. Onu yaşadaq və gələcək nəsillərə ərməğan edək. Kaş ki, bir gün kəlağayı ilə bağlı bütün qədim adətlərimizə də qayıda bilək.

Mətanət Məmmədova